

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2016/17:3707

av **Linda Snecker m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2016/17:165 Kroppsbesiktning i syfte att utreda ålder i brottmålsprocessen

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår regeringens proposition 2016/17:165 Kroppsbesiktning i syfte att utreda ålder i brottmålsprocessen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på vilka övriga åtgärder som behöver vidtas inom ramarna för brottmålsprocessen när en misstänkts ålder är osäker, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Den misstänktes ålder har bl.a. betydelse för om påföljd får utdömas samt för valet av påföljd och straffmätningen. I 28 kap. 11 och 12 §§ rättegångsbalken (RB) stadgas att kroppsbesiktning får användas för att utreda omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen av ett brott. Bestämmelsen har ansetts ge stöd för att genomföra kroppsbesiktning i syfte att utreda en misstänkts ålder. I ett avgörande den 23 december 2016 underkände Högsta domstolen dock denna tolkning, då den inte ansågs ligga inom bestämmelsens ordalydelse – en misstänkts ålder är inte en sådan omständighet som har betydelse för brottet utan enbart för påföljden. Detta innebär att det numera saknas lagstöd för att använda kroppsbesiktning vid åldersbedömningar i brottmålsprocessen, vilket fått till följd att Rättsmedicinalverket numera endast genomför medicinska åldersbedömningar med den undersöktes samtycke. Det förslag som regeringen nu presenterar syftar till att återställa rättsläget såsom det tidigare uppfattades innan Högsta domstolen meddelade sin dom.

Det förslag som regeringen nu presenterar innebär att det förtydligas i RB att kroppsbesiktning ska kunna ske för att utreda ålder på den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa. Bedömningarna ska kunna göras mot en persons vilja om polis och åklagare har anledning att tro att hens uppgift om sin ålder

inte stämmer och personen samtidigt misstänks för ett brott som kan ge fängelse. Det kan t.ex. handla om att avgöra om den misstänkte är straffmyndig eller om åldern i övrigt kan förväntas ha betydelse för valet av påföljd eller straffmätningen.

Ur ett rättssäkerhets- och likabehandlingsperspektiv är det naturligtvis av grundläggande betydelse att beslut av rättsvårdande instanser inte grundas på oriktiga uppgifter. Om detta sker i någon större omfattning riskeras på sikt att allmänhetens tillit till rättssystemet äventyras.

Högsta domstolens beslut den 23 december 2016 rörande möjligheten att göra kroppsbesiktning har för brottmålsens del medfört att åldersbedömning av unga inte kan ske utan den berördes medgivande. Domstolens avgörande grundades enbart på en juridisk-teknisk tolkning av innebörden av 28 kap. 11 och §§ RB och innehöll inte några överväganden om lämpligheten i sig av att göra åldersbedömningar av unga.

Det finns en lång tradition av att särbehandla unga lagöverträdare i straffsystemet. Ungas större sanktionskänslighet och inte fullt utvecklade ansvarsförmåga, föranleder lindrigare ingripande än vad som gäller för vuxna. Det finns särskilda bestämmelser om handläggningen hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden som rör unga lagöverträdare, och särskilda regler gäller för beslut om häktning och andra tvångsmedel, påföljdsval, straffmätning liksom för möjligheten att besluta om vissa särskilda rättsverkningar. Bestämmelserna är ofta utformade med en bestämd ålder som utgångspunkt: 15, 18 eller 21 år. Den misstänkte eller tilltalades ålder är därför många gånger av avgörande betydelse för vilken påföljd som kan följa eller om en tvångsåtgärd kan vidtas. I de allra flesta situationer är den misstänktes identitet och ålder känd men det kan i undantagsfall finnas osäkerhet kring den misstänktes ålder. I de fall där åldern är okänd eller där den uppgivna åldern kan ifrågasättas är det därför nödvändigt att ta ställning till åldersfrågan. I många fall måste också ett sådant ställningstagande göras i ett tidigt skede under handläggningen. Det finns därför ett behov av att kunna utreda misstänkta personers ålder, inte minst i de fall det handlar om att skydda barn under 15 år från att felaktigt bedömas vara över 15 år och därmed anses som straffmyndiga.

I lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) finns bestämmelser om kroppsbesiktning på barn under 15 år, som har företräde framför RB:s bestämmelser om kroppsbesiktning. Kraven för att få utföra en kroppsbesiktning på barn under 15 år är högre ställda än för barn över 15 år. Syftet med en restriktiv användning av kroppsbesiktning på barn under 15 år är att ett särskilt hänsynstagande till den personliga integriteten är motiverad eftersom barn i den åldern normalt befinner sig i en känslig period i sin utveckling. I propositionen anges visserligen att det anses angeläget att tvångsåtgärder mot barn inte används annat än när det är befogat, men det saknas förslag om vad som ska gälla i de fall när den misstänkte invänder att hen inte är straffmyndig. Vänsterpartiet anser i likhet med Riksdagens ombudsmän (JO) att det är en brist och att det i lagstiftningen bör finnas vägledning för hur dessa fall ska hanteras.

De personer som kan bli aktuella för åldersbedömning förekommer såväl i brottmålsprocessen som i asylprocessen. Ibland är det fråga om samma individer. I båda sammanhangen spelar den unges ålder stor roll. En misstänkts ålder kan ha stor och genomgripande betydelse för en mängd olika aspekter av rättsprocessen och aktiverar en omfattande skyddslagstiftning. Detta gäller särskilt när det gäller åldern för straffmyndighet och det skydd som unga åtnjuter när det gäller straffprocessuella tvångsmedel. På motsvarande sätt står mycket på spel för den unge i asylprocessen beroende av om åldersgränsen 18 år har uppnåtts.

Nyligen tog riksdagen beslut om att godkänna regeringens förslag om att tidigarelägga åldersbedömningen i asylprocessen. Det innebär att Migrationsverket så tidigt som möjligt ska göra en åldersbedömning i osäkra fall och fatta ett tillfälligt beslut om ett ensamkommande asylsökande barns ålder. I samband med det ska den sökande erbjudas att genomgå en frivillig medicinsk åldersbedömning. De nya reglerna träder i kraft den 1 maj 2017.

Åldersbedömningar är komplexa och det finns inte några medicinskt vetenskapligt säkerställda metoder att säkert bestämma en individs ålder. Det är i stort sett samma metoder för åldersbedömning oavsett om det rör brottmålsprocessen eller ansökningar om uppehållstillstånd. Metoderna för att bedöma ensamkommande asylsökande barns ålder har varierat genom åren och varit mer eller mindre godtyckliga. Socialstyrelsen pekade i en rapport från 2016 på osäkerheten i metoderna för åldersbedömning rörande såväl 15-årsgränsen som 18-årsgränsen och förordade därför pilotstudier rörande båda gränserna. I juli 2016 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att arbeta med en kompletterande studie för att fördjupa kunskapen om magnetkamera som metod för medicinska åldersbedömningar med avgivande av delrapport senast den 30 april 2017 och slutrapport senast den 30 november 2017.

Vänsterpartiet anser att en ung brottsmisstänkt – i likhet med vad som från den 1 maj i år gäller för åldersbedömning i asylprocessen – ska ha möjlighet, men inte vara tvingad, att genomgå en medicinsk åldersbedömning i de fall som den unges ålder är osäker och har betydelse för påföljdsfrågan.

Mot bakgrund av vad som ovan framförts och särskilt med hänsyn till det osäkra läget i fråga om tillförlitligheten av åldersbedömningar anser Vänsterpartiet att resultaten av Socialstyrelsens uppdrag bör avvaktas innan det kan bli aktuellt att ändra bestämmelserna om kroppsbesiktning i RB på det sätt som regeringen föreslår. Riksdagen bör därför avslå regeringens proposition 2016/17:165 Kroppsbesiktning i syfte att utreda ålder i brottmålsprocessen. Detta bör riksdagen besluta.

Avslutningsvis anser Vänsterpartiet att det är en brist att det inte utretts vilken betydelse det har för brottmålsprocessen i övrigt, t.ex. vid anhållande och häktning, när den misstänktes ålder är osäker. Regeringen bör därför återkomma med förslag på vilka åtgärder som i övrigt behöver vidtas inom ramarna för brottmålsprocessen då en misstänkts ålder är osäker. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Linda Snecker (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Karin Rågsjö (V)

Rossana Dinamarca (V)

Maj Karlsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)